

**Senrelīģija, Dieva meklējumi un izpratne
igauņu rakstnieka Andrusa Kivirehka romānā
“Vīrs, kas zināja čūskuvārdus”**

***Ancient Religion, Quest and Comprehension of
God in Novel of Estonian Writer Andrus Kihirekh
“The Man Who Spoke Snakish”***

Eva Mārtuža

Latvijas Universitāte
Teoloģijas zinātņu fakultāte
 Raiņa bulv. 19, Rīga, LV-1010
E-pasts: eva@latnet.lv

Latviešu lasītājam Andrus Kivirehks, igauņu literatūras mūsdienu oriģinālākais vidējās paaudzes rakstnieks, pazīstams jau ar pirmajiem ironiskajiem romāniem (“Ivana Orava atmiņas jeb Pagātne kā gaišzili kalni”, “Rijkuris jeb Novembris”), daudzajiem stāstiem bērniem un lugām. Visplašāko 21. gadsimta lasītāju auditoriju guvušais romāns “Vīrs, kurš zināja čūskuvārdus” stāsta par teiksmainā senatnē dzīvojošu meža tautu, kurai ir bijis savs Dievs, sava reliģija, kas nonāk konfrontācijā ar citu tautu jaunu Dieva piedāvājumu. Šī visās mūsdienu kultūrās ierastā Dieva izpratnes tēma risināta, no vienas puses, it kā tradicionāli: Eiropas domāšanas vēsturei 18. gadsimtā pievienojas tautas mutvārdu daiļrade, sniedzot informāciju par senrelīģijām, kur viena no būtiskākajām sastāvdaļām ir ziņas par Visaugstāko Būtni un ticību Dievam pašas tautas vēstījumā. No otras puses, Andrusa Kivirehka radītā valsts līdzinās mūsdienu Igaunijai (Latvijai, Lietuvai u. c.), kuras, iestājoties Eiropas Savienībā, ir izvēlējušās citādu dzīvesveidu, citādu “reliģiju un Dievu”.

Raksturvārdi: Ziemeļu Rupucis, Dieva pazīmes, senrelīģija, izpratne, meklējumi.

Roberts Mūks (Mūks 1998: 28) par igauņu rakstnieka radīto pasauli droši vien teiktu, ka to var vērtēt kā pabeigtu, izsmalcinātu un savstarpēji saskanīgu kosmoloģisku sistēmu. Savukārt K. G. Jungs (Jung 1994: 19) piebilstu, ka “visas mitoloģijas ir nevis nejēdzība, bet gan svarīga psiholoģiska patiesība”. Ar mitoloģiju šajā gadījumā jāsaprot Kivirehka romāna “Vīrs, kas zināja čūskuvārdus” senā tauta, kurai bija sava reliģija un savs Dievs, vārdā Ziemeļu Rupucis. Ne tikai reliģiju filozofijā un teoloģijā, bet arī literatūrā, kas mēģina restaurēt vai radīt citādu pagātnes mantojuma ainu, Dieva jēdziens joprojām ir aktuāls, joprojām cieši saistīts ar pasauli, ar cilvēka eksistenci un galīgumu tajā. Gan vēstures lūzuma punkti, gan sabiedrības vērtību pakāpeniska pārmaiņa ietekmē skatījumu uz Dieva izpratni, tā prezentāciju pagātnē un tagadnē.

Latviešu literatūrā līdzīga filozofiska, mitopoētiska vēriena darbu tikai uz pagātnes fona šobrīd nav. Laima Muktupāvela romānā “Cilpa” tēlus veido sinkrētiski, cieši savijot mūsdienu cilvēka dzīvi ar arhetipisko, senreligioso ar kristietības uzslāņojumiem, kādu to pazīstam kopš E. Virzas “Straumēnu” laikiem. Līdzīgu romāna pasauli veido lietuviešu rakstnieks Marus Ivaškevičs (*Marius Ivaškevičius*) romānā “Vēsture no mākoņa” (“Istorija nuo debesies”, 1998), kurš uzrakstīts vēl 20. gadsimta beigās. Autors savij pagātni ar šodienu, brīvi interpretē vēsturiskās personības un situācijas. Mūsdienu latviešu rakstnieks Jānis Valks romānā “Verķumāte” (2012) izmanto līdzīgu stāstījuma veidu: fantāzijas, humora un ironijas piesātināts vēstījums par vēstures notikumiem, sauktiem par laika zīmēm, izceļot katrā gadsimtā kādu īpašu, to raksturojošu situāciju, kuru atstāsta mūžvecā ragana Verķumāte, visbiežāk dzerot pēcpusdienas tēju kopā ar ciemos atnākušo dieviņu. Savdabīgu ceļu atpakaļ pie senreligijas kā dvēseles tīrības mēģina iet Dace Priede (romānu triloģija “Mēnesstars” (2016)). Manuprāt, latviešu literātiem raksturīga tendence “iztapt” kristietībai un atteikties skaidri pozicionēt senreligijas pasauli, iespējams, ka šādu izvēli diktē zināšanu trūkums teoloģijā.

Andruss Kivirehks saviem tēliem romānā liek skaidri formulēt un sistematizēt pasaules uzbūvi, kārtību un pastāvēšanas jēdzienisko mērķi, atrast cilvēkam tajā jēgpilnu vietu kā tas bija reliģijas sākumā jau tālā senatnē. Literatūrā Dieva savdabību nosaka rakstnieka 1) individuālā neatkārtojamība; 2) tieksme pēc kontinuitātes; 3) solidaritāte ar izvēlēto tēlu ideāliem. Savukārt identitātes problemātika tiek saprasta kā 1) personiskās esības (kas es esmu, kas es biju, kur biju, kur esmu), piederības un nepārtrauktības mijiedarbe; 2) cilvēka individuālais skatījums uz dzīvi var atšķirties no grupas vai kopienas viedokļa; 3) cilvēks ir sabiedriska būtne, darbojas dažādās vidēs, kur katrai ir sava specifika, un tāvad personīgās identitātes var būt vairākas, pat atšķirīgas, taču nav pretrunā ar personas ētiskajiem pamatiem; 4) identitāte ir ģeogrāfiski, sociāli, politiski, kulturāli nosacīta atkarībā no situācijas konteksta (Bula 2008: 188). Rakstnieka izvēlētā cilvēka un grupas/kopienas identitātes atspoguļojums, pati identitāte jāskata kā simboliska kategorija. Romānā Dieva individuālā izpratne tiek pausta arī kā etniskis stereotips, kur tiek izsmieti jebkuras Dieva idejas paudēji, zemtekstā atstājot savējā Dieva vārda paudēju pozitīvo būtību.

Reliģija un Dievs, vārdā Ziemeļu Rupucis, ir identitātes un personīgās garīgās kārtības meklējumi pasaulē un ir raksturīgi A. Kivirehka romāna galvenajam varonim Lēmetam. Sešu gadu vecumā viņš tēvoča bērēs uzzina, ka tiek apbērēts vīrs, kurš personīgi ticies ar Ziemeļu Rupuci. Bērētāju cieņpilnā attieksme pret aizgājēju un stāsts par Ziemeļu Rupuci iespaido Lēmetu tik stipri, ka viņš nolemj atrast savas tautas Dievu, kurš tagadējos laikos ir tik cieši aizmidzis, ka vajag vismaz desmit tūkstoš vīriem sanākt kopā un vienlaikus izrunāt čuskuvārdus, lai Ziemeļu Rupucis atstosot savā slepenajā midzenī un paceltos padebešos. Visos bijušajos laikos Kivirehka romāna cilvēks ir bijis atkarīgs no kādreiz redzamās, fiziski aptaustāmās, bet tagadējos senlaikos nemateriālās un augstākās esības – Dieva, gadu tūkstošiem ilgi palāvis uz Viņa spēku un aizsardzību, atzinīgi novērtējis mieru, jo Viņš ir padzinis no meža tautas krastiem katru tuvojošos ienaidnieka kuģi, padarot tautu pārtikušu, bagātu, drosmīgu, to sargā arī pašu reliģija kā dabisks pirmatnējās eksistences veids, apliecinot filozofa Mirčas Eliades (Eliade 1995: 19) teikto:

“Nekad nav eksistējušas tautas bez reliģijas, un es esmu pārliecināts, ka tāda tauta nemaz nevar eksistēt. Ja tomēr eksistētu kāda gluži nereliģiska tauta, tā jau dažu paaudžu laikā ietu bojā aiz garlaicības, neirozes vai arī sevi iznīcinātu kolektīvā pašnāvībā.”

Meža tauta ir laimīgi dzīvojuši savā kultūras pasaulē, kur stingri ierādīta vieta reliģijai, Dieva pielūgsmei, kas iestiepjas nezināmā senatnē (Kursīte 1999: 30), taču reiz atzītā Dieva esamība, uzskatot Viņu par pasaules radītāju un valdnieku, sākusī izplēnēt, cilvēki kļuvuši pārgalvīgi un iedomājušies, ka var iztikt saviem spēkiem, jo bagātajai un pārtikušajai tautai vairs nav bijis vajadzīgs atbalsts no malas. Diemžēl laiki mainījās, aizvien vairāk un biežāk svešzemju bruņinieki, saklausījušies stāstus par tautas bagātību, piestāja krastā un palēnām pakļāva sev vietējo cilvēku prātus, mainīja viņu domāšanu. Vīrs, kura bērēs ieradies sešgadīgais Lēmets, ir dzīvojis jūras krastā un ticējis, ka varētu atsaukt Ziemeļu Rupuci, pamodināt guļošo Dievu, lai tautai atgrieztu senos zelta laikus, kad Dievs bija savas tautas cilvēka dzīves radītājs, virzītājs, veidotājs, morāles likumu uzturētājs, pasaules harmonijas sākuma pārvaldītājs, kad tauta absolūtā pašlīvībā pielūdza un godāja savu Visaugstāko Būtni ar Dieva kultu: lūgšanām, ziedojumiem, rituāliem, ceremonijām, simboliem u. c. Vienlaikus Dievs līdztekus morāli labajam ir arī karotājs pret savas tautas ienaidniekiem.

Romāna tēlu tābrīža secinājums ir gan optimistisks, gan pesimistisks – Dievs nav aizmirsis savu tautu, Dievs ir aizmidzis, un, lai guļošo pamodinātu, jāsanāk kopā tādu ļaužu pulkam, kuri zina čūskuvārdus. Bēru ceremonijas organizētājs uzdod retorisku jautājumu: “Kur tie desmittūkstoš vīri ir? Mēs pat desmit nevaram sadabūt kopā!” (Kivirehks 2011: 9)

Lēmets stāsts par Dieva meklēšanu sākas sešu gadu vecumā “es” formā atbilstoši atmiņu un dēku romāna formai, atainojot gan personīgo vēsturi, gan tautas vēsturi, gan iekļaušanos kopīgajā Eiropas vēsturē, kad tā izvēlējās kristietismu (Valjataga 2007). Situācija asociatīvi ir pielīdzināma mūsdienu Igaunijas izvēlei iestāties Eiropas Savienībā – nomainīt vienu vēsturisko realitāti pret citu (Eipurs 2011). Romāna kontekstā galvenais konflikts ir senrelīģijas maiņa pret jaunu reliģiju, meža dzīves maiņa (medniecība, lopkopība) pret dzīvi ciematā (zemkopība), seno zināšanu noniecināšana un jauno apoloģizēšana. Vienlaikus tas ir ļoti personīgs stāsts par draudzību un mīlestību, kaimiņbūšanām un sadzīves ķīviņiem, kas atklājas gan sūrā un priecīgā ikdienā, gan smagos pārdzīvojumos, ne mirkli nezaudējot vērtējošo, ironisko attieksmi.

Rakstnieka varoņu vārds neformulētais jautājums ir par šodienas Igaunijas izvēli palikt oriģinālai, vienreizējai valstij vai arī piemērojoties un pārveidojoties pārtapt par multikulturālu Eiropas vai kāda tās reģiona pavalsti bez noteiktas kultūras identitātes, savas valodas, filozofijas, kopīgas ideoloģijas. Ja Igaunija (Latvija, Lietuva u. c.) nevēlas koptu nacionālu valsti vai kaut nacionālu pavalsti, tai nav jēgas pastāvēt. A. Kivirehks uzskata: “Tauta savu senkultūru labprātīgi nolemj nebūtībai, tīšuprāt izdzēš dzimtas saknes, aizmirst vecos vārdus un vārdu jēgu. Grib piederēt citai, it kā augstākai kultūrai, pievērsties jaunai ticībai, nesaprotot tās jēgu un būtību. Viņi pārcentīgi tic bruņešu un mūku iestāstītajam, ka svešie dievi ir labāki par svētbirzē pielūgtajiem. Igaunijā arī tagadējos laikos daudzi akli metas pakal katram

svešu zemju it kā spožākam piedāvājumam. Janvārī kopā ar teātra trupu viesojos pie Austrālijas igauņiem. Viņi ir pabeiguši savas valsts skolas un aizsteigušies svešumā – uz Eiropu, Ameriku, Austrāliju. Jā, šīs zemes ir krāsainas, atšķirīgas, bet vai patiesi tik cildināmas, ka jāatmet savas tautas gudrība un jāklūst vārgiem? Tautai tas ir bīstami. Ja nav igauņu tautas, kāda jēga Igaunijas valstij?” (Mārtuža 2011)

Pirmā konflikta sakne ir senreligiģijas un kristietības sadursme. Jautājums, vai Kivirehks senreligiģiju pilnā mērā ataino kā atpazīstamu vērtību, kuras pazīmes piedāvā grāmata “Necivilizēto tautu reliģija” (Bros 1907/2013: 86–87). Senreligiģijas kopēji (Ilgass, tēvocis Votele) ir uzturējuši reiz izveidotu kārtību, kur senajai meža tautai bija savas no paaudzes paaudzē pārmantotas tradīcijas, uzskati par pasaules kārtību, bijība pret svētvietām (svētbirzīm), sakrālo un profāno personu, ikdienas un svēto vietu nošķiršana, priesterība, kalpošana svētumam, ticība pārdabiskajam Ziemeļu Rupucim, obligāti ievērojamas uzvedības normas, ģimenes dzīves reliģiozitāte, dzīvnieku upurēšana, upura nešana Dievam.

Manivalda bērēs Lēmets līdzīgi kā ikviens jauns cilvēks vēro apbedīšanas ceremoniju un ironizē par ierasto ainu:

“Kā nu bez šā! Tas taču viņš, kuram pienācās aizdegt sārta un pavadīt nelaiķa dvēseli uz garu pasauli. To viņš darīja gari un apnicīgi: dziedāja, sita bungas, svilināja kaut kādas sēnes un salmu stiebrus. Tā kopš laiku laikiem dedzināja mirušos, tā bija jādara. Tāpēc jau arī teicu, ka Tambetam tās bēres bija pa spalvai. Viņam patika visvisādi rituāli. Galvenais, ka darīja pa sentēvu modei, tad Tambets bija mierā.” (Kivirehks 2011: 8)

A. Kivirehka romānā meža tautas reliģiskajā dzīvē dominē pārliecība par cilvēka dvēseles nemirstību, ar godu un tradicionālo uguns ceremoniju, pavadot mirušo uz garu pasauli, kur no šīs zemes atrodama citāda – nemateriālās pasaules – esamība, tajā pēc redzamās nāves nonāks gan Manivalda dvēsele, gan visu to dvēseles, kuri ciena un atzīst senos svēumus, seno reliģiju, labvēlīgu un nelabvēlīgu garu eksistenci (Kivirehks 2011:68). Situāciju sarežģī jaunā realitāte, svētajā ezerā Lēmets izpeldina nesvētu dzīvnieku, saņem pamatotus pārmetumus par zaimošanu, taču tas nemaina situāciju, ka senreligiģijas kopējs Ilgass būs pēdējais viedais, un pēc viņa nāves vairs neviens neatcerēsies, ka šeit, šajā ezerā, mīt gars, un, “kad ciema ļaudis ogodami ieklīdīs šai pusē, viņi ar mierīgu sirdi nopeldēsies un viņu knēvēļi iečurās tavā svētajā ūdenī” (Kivirehks 2011: 68).

Lēmets zināšanas par Dieva eksistences faktiskumu dzīves laikā tiek nostiprinātas (*notitia acquisita*) (Rom.1:18; Ap.d.17:27–28), pieprasot, lai viņš būtu krietns un dzīvotu saskaņā ar savas reliģijas Dieva taisnīgumu (*justitia civilis*, Rom.2:14; Ap.d.17:27), jo tikai tā viņš piepildīs Dieva laisto pasauli ar pareizu morālu/ētisku esību. Lēmetam, līdzīgi kā pārējiem meža valsts iedzīvotājiem, attiecīgajā kultūras vidē tiek iemācīta izpratne par labo un slikto, mācīta dzīves gudrība, kas pamatota ar Dieva – Ziemeļu Rupuča – doto likumu, kārtību, pat morāles kodeksu. Lēmetu gan māc skumjas, jo aplam saistošajam stāstam par Ziemeļu Rupuci beigas ir, viņa vārdiem, draņķīgas. “Kāds labums no brīnumlietas, ko nekad neieraudzīt?” (Kivirehks 2011: 10)

Vēlme ieraudzīt reālo Dievu ir spēcīgāka par šaubām un noliegumu, neticību un sarkasmu. Lēmetu, pēdējo zēnu, kas dzimis meža ciemā/valstī, meklējumi saved kopā ar viedo čūsku Intu (jo viņš zina čūskuvārdus, valodu, kura jaunajai paaudzei vairs nerūp, bet šī valoda bija viņa tautas spēks pagātnē), kura izskaidro pasauli no īpaša redzesleņķa jeb savas kultūrvides pieredzes, viņš sadraudzējas un rāmi novēro vēl senākas civilizācijas pēdējos pārstāvjus – cilvēkveidīgos pērtiķus, kuriem arī ir bijusi sava kultūra, sava reliģija un Dievs. Atlikušo dzīvi pērtiķi iecerējuši aizvadīt kā senlaikos – savīt mitekli augstu kokos, tādējādi atjaunot iedomāto, prātā izloloto pagājības zelta laikmetu. Cilvēkveidīgo pērtiķu Dievam vēltītie teksti ļauj secināt, ka *creaturarum exitus* – viss izriet no Dieva kā Radītāja un viss atgriežas Dievā kā pēdējā mērķī – *creaturarum reditus* – tas ir literārs pārspīlējums un vienlaikus skumja patiesība, ka viņu Dievs kā objekts/subjekts it visu, arī it kā progresīvo meža ļaužu, uzskatos un attieksmē nav bijis nedz interesants, nedz vērtīgs, nedz godājams (Kivirehks 2011: 101). Lēmets meža tautas Dieva idejas izstrāde ir mākslinieciski skaidri risināta un nav zaudējusi aktuāli tieši 21. gadsimta sabiedriski politiskajā kontekstā, kad notiek katras tautas, nācijas un valsts individuālās esmes (identitātes) pastiprināti praktiskie, filozofiskie un reliģiskie meklējumi (Mārtuža 2011).

Lēmets un viņa vectēva meklējumu ceļš ir visskarbākais visā romānā. Kad priesteris Ilgasa izmisums par senrelīģijas zudumu noved pie cilvēka upurēšanas svētbirzē, Lēmets izglābj kaimiņmeiteni Hīi no liktenīgā upurnaža pieskāriena, nocērt svētbirzi, iznīcina savas tautas reliģijas svētnīcu un ir spiests doties bēgļu gaitās uz jūras salām. Te Lēmets ierauga pēdējo lielo zivi – Ahteneumionu, kurš secina, ka Lēmets un izglābtā meitene Hīe viņu redzēs pēdējo reizi, jo jūras milzis tikai simt gados reizi paceļas virs ūdens un arī šoreiz konstatē, ka nekas nav mainījies, tikai pēdējoreiz gan debesīs lidinājās Ziemeļu Rupucis (Kivirehks 2011: 204).

Uz salas Lēmets sastop sen zudušo, par mirušo uzskatīto vectēvu, kurš viens izdzīvojis un nule ir gatavs pēdējai cīņai ar jaunatnācējiem, viņu uzskatiem, dzīvesveidu, kultūru, svešo Dievu.

Lēmets, viņa māte un māsa ir vieni no pēdējiem, kas vēl nav pārcēlušies uz ciematu, viņa māsa Salme ir pēdējā, kas ļaujas lāča valdzinājumam, un abi dzīvo kopā lāča migā, Lēmets un Hīes kāzas ir pēdējās mežā. Pēc Hīes nonāvēšanas (to izdara meitenes tēvs) Lēmets atgriežas ciemā, kur reiz bija iemīlējies ciema vecākā meitu Magdalēnu. Pēdējais pagāns kristiešu ciemā ir tīkams ieguvums vieniem, bet zaudējums otriem.

Dieva esamība Kivirehka romānā ir apriora, literārie varoņi gan mēģina pietvoties mūsdienu reliģiju filozofijas un teoloģijas aktualizētajai toleranci, taču neizdodas tas, ko pauž Pauls Niters (Knitter 1987) un Džons Hiks (Hick 1987): 1) reliģiju vienlīdzība ir vienīgais veids, kā pasaulē veicināt mieru un taisnīgumu; 2) reliģiskā pieredze ir absolūti individuāla, neverificējama, tādējādi nevienai nav tiesību pretendēt uz absolūto patiesību un ekskluzivitāti; 3) Dieva dažādās izpratnes un līdz ar to reliģiskā pieredze veidojas cilvēku vēstures un kultūras kontekstā, tāpēc katrai tautai un kultūrai ir sava koncepcija par Absolūto Realitāti utt.; 4) visu reliģiju pestījošais mērķis ir pārvarēt centrēšanos uz sevi un sastapties ar Realitāti. Līdz ar to neviena reliģija nedrīkst pretendēt uz savu pārākumu (Hick 1993).

Ar gadiem Lēmets attiecībā uz ticību un reliģiju kļūst aizvien skarbāks:

“Viens tic gariem un iet birzī, otrs tic Jēzum un iet baznīcā,” viņš nosacīja. “Tā ir tīrā modes lieta. Ne ar vienu Dievu nevar pasākt neko jēdzīgu, tie ir vairāk nekā saktas vai pērles, jo izdomātas tikai plikam skaistumam. Kaklā karināšanai vai tāpat, lai parotaļātos.” (Kivirehks 2011: 25)

Pašsaprotami, ka romānā cilvēku neiecietība un savstarpējā sāncensība, personīgās paštaisnības pasludināšana par vienīgo īsto noved pie sadursmes. Ciema vecākais izseko Lēmetu, atklāj Intas un viņas dzimtas midzeni un to nodedzina, savukārt Ilgass nežēlīgi atriebj Lēmeta aiziešanu no meža, nogalējot Magdalēnu un mazo dēlēnu. Sākas karš. Sentautas karavīri ir divi – Lēmets un viņa vectēvs. Tas ir viņu karš pret visām reliģijām, pret visiem dieviem, kas sevi pasludina par vienīgajiem pareizajiem.

Jaunās kultūras piekritēji grib meža ļaudis pažēlot, uzskatot tos par nabadziņiem, kam vēl joprojām jānīkuļo alās, kamēr citas tautas mīt cietokšņos un pilīs. Uz jautājumu “Kāpēc mūsu tautai jābūt tai visupēdējai? Arī mēs gribam baudīt tos pašus jaukumus, ko citas tautas!” Lēmets neatbild. Viņš ir atradis Ziemeļu Rupuci, Dievs ir atklājies viņam personīgi.

“Nu es viņu redzēju. Viņš patiešām bija te, šis izdaudzinātais Ziemeļu Rupucis, par kuru tik daudz dzirdēju, un ko no mazām dienām tik ļoti ilgojos sastapt. Viņš bija vēl lielāks un diženāks, nekā es jebkad mācētu iztēloties – majestātisks un atbaidošs. Satraukts un laimīgs izmetu ap viņu apli. Beidzot biju šeit! Es neuzdrošinājos pat cerēt, ka reiz tomēr redzēšu Ziemeļu Rupuci; pat tēvocis Votele teica, ka tas ir pazudis uz mūžiem un itin nekad vairs necelsies. It nekad it nevienam cilvēkam vairs nebija lemts to skatīt, bet es viņu tomēr redzēju.” (Kivirehks 201: 330)

Lēmets ticība Dievam, savam Ziemeļu Rupucim, sasauca ar vispārīgās atklāsmes principu, ka zināšanas par Viņu ir pieejamas gan caur ticību, gan domāšanu, gan morāli, gan konkrētu rīcību. Viņš kopj Ziemeļu Rupuci un neatklāj nevienam Viņa atrašanās vietu, jo ir sapratis, ka ikvienam ir tiesības uz savu individuālo pasaules uzskatu, savu izpratni par reliģiju un Dievu. Lēmets Dievs ir aizmidzis, jo Viņš dabiski un harmoniski ir tagadnē, pagātnē un nākotnē uzreiz, pārskatāmā Dievam piemītošā mūžīgā tagadnē. Kivirehks personīgo ironisko viedokli par reliģiju vietu cilvēka dzīvē nemaina, uzskatot, ka “cilvēkam ir tiesības ticēt jebkam – meža gariem, elfiem, ozoliem, pērkonam un saulei. Man nevajag oficiālu, uzspiestu reliģiju, oficiālu institūciju, kuras stāstīs, kā dzīvot, domāt. Uzskatu, ka reliģijas veidotas kā varas turpinājums, kā cilvēka kontroles un pakļaušanas mehānisms. Mans romāns ir antikristietisks, antiklerikāls – tas ir pret visiem dieviem, ko uzspiež cilvēkiem” (Mārtuža 2011).

Ne tikai reliģiju filozofijā un teoloģijā, bet arī literatūrā, kas mēģina restaurēt vai radīt citādu pagātnes mantojuma ainu, Dieva jēdziens joprojām ir aktuāls, joprojām cieši saistīts ar pasauli, ar cilvēka eksistenci un galīgumu tajā. Gan vēstures lūzuma punkti, gan sabiedrības vērtību pakāpeniska pārmaiņa ietekmē skatījumu uz Dieva

izpratni, tā prezentāciju pagātnē un tagadnē. Iespējams, ka Kivirehka radītajā senrelīģijas modelī kā neapšaubāma patiesība apliecinātā Dieva esamība manifestē pasaules veselumu pēc Dieva zuduma jeb Dieva nāves, ko pasludināja Nīče (Nīče 2005: 43). Daudzveidīgās Nīčes vārdu interpretācijas nevis atklāj Dieva nāvi, bet sakarā ar neierobežotu ilgstošu pakļautību autoritātei – Sv. Rakstu tradīcijai, konfesionālajai dogmatikai – norāda, ka ticības pamatus nedrīkst dogmatizēt. Tas pats attiecināms uz senajām reliģijām – tiklīdz tās tiek dogmatizētas, tās sastingst. Romāna darbība liek secināt, ka Dieva esamības apliecinājumi katrai domājošai paaudzei ir nemitīgi jāaktivizē arvien no jauna, neizslēdzot nedz folkloras atstāto mantojumu, kur cilvēka zināšanas par Dievu sakņojas dabiskās, viegli formulētās patiesībās, nedz mūsdienu rakstnieku radītās alegorijas, veidojot laikmeta kontekstiem atbilstošas interpretācijas. A. Kivirehka romānā viena no tām saskatāma nepārprotami: katras atsevišķās tautas reliģija/senrelīģija, tikai tai piemītošā izpratne par Dievu veidojusies visā tautas pastāvēšanas vēsturē un ir nodrošinājusi tautas kā nācijas izdzīvošanu, tautas kultūras specifiku, oriģinalitāti, tāpēc mūsdienu situācijā labākais izdzīvošanas veids ir senā domāšanas veida radoša savienošana ar informācijas sabiedrības jaunākajām iespējām.

LITERATŪRA

- Bros, A. M. (1907) *La Religion des Peuples Non Civilisés*. London: Forgotten Books. Pieejams: http://www.forgottenbooks.com/readbook_text/La_Religion_des_Peuples_Non_Civilises (skatīts 02.10.2014.).
- Bula, D. (2011) *Mūsdienu folkloristika. Paradigmas maiņa*. Rīga: Zinātne.
- Eipurs, A. *No meža uz ciemu un atpakaļ*. Pieejams: <http://eipurs.wordpress.com/2012/07/11>. (skatīts 06.05.2014.).
- Eliade, M. (1995) *Mīts par mūžīgo atgriešanos. Arhetipi un atkārtošanās*. Rīga: Minerva.
- Hick, J., Knitter, P. (1987) *The Myth of Christian Uniqueness: Toward a Pluralistic Theology of Religions*. Maryknoll, NY: Orbis.
- Hick, J. (1993) *The Metaphor of God Incarnate: Christology in a Pluralistic Age*. Louisville: Westminster/John Knox.
- Jungs, K. G. (1994) *Dvēseles pasaule*. Rīga: Spektrs.
- Kivirehks, A. (2011) *Vīrs, kas zināja čūskuvārdus*. Rīga: Lauku Avīze.
- Mārtuža, E. (2011) Nobela prēmijas cienīgs romāns. *Latvijas Avīze*, 19. febr.
- Mūks, R. (1998) *Paradīzes mīts*. Rīga: Liesma.
- Nīče, F. (2005) *Antikrists*. Rīga: AGB.
- Valjataga, M. *Igauņu lielā romāna gaidās*. Pieejams: http://www.eurozine.com/articles/article_2008-03-05-valjataga-lv.html (skatīts 06.05.2014.).

Summary

The novel “The Man Who Spoke Snakish” by an Estonian writer Andrus Kivirähk (Andrus Kivirähk, Mees, kes teadis ussisõnu, translated from Estonian by Zane Balode, published in Riga, “Lauku Avīze”, 2007, 335., in Latvian – 2011) is a parabolic work, close to the genre of fantasy, and, simultaneously, a work built in the tradition of a historic novel rousing contemplation of the culture’s vital power in a situation when at least a single its representative has survived.

The people created by the writer lives in the forest; it is an ancient and wonderful civilisation. They milk wolves, they are friends with bears, know the language of animals, “snake words” (witchcraft). They have an innate poison tooth, like snakes, and therefore in wars against immigrants they always retain upper hand. Their women wash themselves high up in the trees, in a lunar bathroom, but their admirers – the tardy, kind-hearted bears – stealthily observe the naked beauty, sometimes becoming outstanding lovers. Only, when one knows the language of animals, the snake words, it is possible to benumb the mind of an animal to make it sacrifice itself voluntarily. That is the reason why the people are always well-fed and dressed in animal furs. Their sanctuary is an old, old birch wood where each tree is sacred and untouched. It has been so for thousands of years, and their sacral world, which, reduced to modern comprehensible concepts and called by us a religious world, full of sanctity, has been a warrant of harmony, a maintainer of everyday order, public laws and human conduct/morality.

The Northern Toad, who once created everything and protected the people created by him, is asleep. He will not wake up and will not save the ancient people, the land of his forefathers will not return to the ancient good life. Because – if there are no people, no nation, no wish, there is also no sense for the last remaining man to rouse the immense, uncontrolled force. However, as Nietzsche acknowledged, the God of the church, the Christian religion, is dead. So is the God of the forest people’s religion. In reality, the Northern Toad – one may call it God – is asleep. And he who is asleep, may also wake up.

Keywords: *The Northern Toad, characteristics of god, ancient religion, comprehension, research.*